



Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
(ATAUM)

**“Müzakere Sürecinde Tarım
Bakanlığı’nın Çalışmaları ve
Türk Tarımında Son Gelişmeler”
Paneli**

7 Nisan 2008

Ankara - 2008

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
Yayınları

ISBN: 978-975-482-776-7

Editör

Doç. Dr. Çağrı ERHAN

Editör Yardımcısı

Yrd. Doç. Dr. Burça KIZILIRMAK

Genel Yayın Koordinatörü

Uzm. Elçin Çiğner CENGİZ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ

İncitaşı Sokak No:10

06510 Beşevler / ANKARA

Tel: 0 (312) 213 66 55

Basım Tarihi: 18/06/2008

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMASI

Doç. Dr. Çağrı ERHAN, Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü1

PANEL KONUŞMALARI

Prof. Dr. Halis AKDER, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, Panel Başkanı3

Prof. Dr. Ahmet ŞAHİNÖZ, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi/Ekonomi Bölümü Öğretim Üyesi, Panelist.....7

Prof. Dr. Halis AKDER, Panel Başkanı.....13

Dr. Mustafa EMİR, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı,
AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanı15

Prof. Dr. Halis AKDER, Panel Başkanı.....23

Fatma CAN, AB Genel Sekreterliği, Tarım ve Balıkçılık Dairesi Başkanlığı
Daire Başkanı.....25

Prof. Dr. Halis AKDER, Panel Başkanı.....35

SORU – CEVAP.....41

Prof. Dr. Halis AKDER, Panel Başkanı.....45

ACILIS KONUSMASI

*Doç. Dr. Çağrı ERHAN**

Esasen bundan yaklaşık 5 yıl evvel, yani müzakereler başlaman önce ATAUM'da bir seri toplantı yapmıştık. Bu toplantının başlığı Avrupa Birliği adaylık sürecinde Bakanlıklarımızın durumu idi. Ve bu çerçevede de sekiz tane bakanlığımızın Avrupa Birliği hazırlıklarını ele aldık ve Tarım Bakanlığı da bunlardan biriydi. Daha sonra tarım, sanayi, sağlık, çevre vs. diğer bakanlıklarla yaptığımız bu toplantıların neticelerine, panellerin deşifrelerinde ATAUM yayını olarak yayınlamıştık. Şimdi bir anlamda bu yeni seride artık müzakere sürecine başlamış olan Türkiye'de Bakanlıkların durumunu ele almaya çalışacağız. Yani bir anlamda bir güncelleme söz konusu olacak.

Daha evvel yapılmış olan, o dönemki çalışmalar, acaba ne ölçüde devam ettirildi? O zaman ileride kısa ve orta vadede yapılması öngörölmüş olan çalışmalar yerine getirilebildi mi? Bunlara yeni ne eklendi? Bütün bunları ele alma imkânımız olacak.

Kuşkusuz Tarım Bakanlığı'nın çok özel bir yeri var. Daha doğrusu tarım konusunun, tarım ve balıkçılık ya da Avrupa Birliği Müzakere başlığı olarak ele alırsak tarım ve kırsal kalkınma başlığının son derece önemli bir yeri var. İki sebepten dolayı; birincisi Türkiye'nin herhalde en kapsamlı müzakere yürüteceği alanlardan biri budur. Nüfusumuzun yaklaşık yüzde otuz üçü yani üçte biri tarım sektöründen gelir elde ediyor. Gayri safi milli hâsılamızın da yaklaşık üçte biri bu alandan oluşuyor, tabi hocalarım da birazdan bu konularda daha derinlemesine bilgi verecekler.

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü.

Ama ikinci bir konu tarımı daha da önemli kılıyor belki, tarım konusundaki müzakereler maalesef demek lazım, Aralık 2006 yılında yapılan Avrupa Birliği zirvesinde Kıbrıs konusunda ilerlemeye bağlandı. Yani dondurulan sekiz başlıktan biri de, tarım.

Kıbrıs konusunda herhangi bir ilerleme sağlanmadan, diğer yedi başlıkta da olduğu gibi tarım konusunda da müzakerelere başlama olanağımız yok. Kıbrıs konusunda bu sekiz başlıkta müzakerelere başlanıp başlanmamasına da 2009'a kadar Avrupa Birliği karar verecek. Bu yılki zirvede Temmuz ayında buna karar verilmesi beklenmiyor. 2009'a kadar bekleyeceğiz. İşte bu sebeple önemli. Acaba müzakerelere başlanmadan neler yapılıyor? Müzakereler başladıktan sonra mı tarım konusunda ki adımlar atılacak yoksa bugünden müktesebat için uyum konusundaki gereklilikler yerine getiriliyor mu? Bütün bunları bugün bütün yönleriyle ve konunun uzmanlarıyla ele alacağız.

Ben ATAUM adına bu panele katılmayı kabul eden ve çok faydalanacağımızı ümit ettiğim bu panelde hem konuşmacı hem de yönetici olarak yer alan değerli katılımcılara çok teşekkür ediyorum. Panelin kompozisyonundan siz de fark ettiniz, biz bu seride akademik dünyayı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği temsilcilerini ve ilgili Bakanlık temsilcilerini bir araya getirmeyi arzu ediyoruz. Daha evvelki seride yani bundan beş yıl önce yaptığımız seride, kamuoyunun sesini yansıtmaya açısında bir de gazeteci arkadaşımız oluyordu. Bu sefer öyle bir katılımcımız yok. Ama önümüzdeki dönem konuyla ilgili bir gazeteciye de, konuyla ilgili kuşkusuz, katmayı arzu ediyoruz.

Ben panelin hepimiz açısından faydalı geçmesi ümidiyle sözü çok değerli hocam Profesör Doktor Halis Akder'e bırakıyorum. Paneli kendisi yönetecek. Buyurun hocam.

PANEL KONUŞMALARI

*Prof. Dr. Halis AKDER**

Çok teœekkürler.

Ben her Őeyden evvel konuşmacı arkadaşları davet etmek istiyorum. Evet, hepiniz hoş geldiniz. Bu tarım konusu Türkiye'nin genel AB ile iliŐkilerinde çok önemli bir yer tutuyor, bir de bu işin eskisi var. Yani ilk baŐladıđında bizim bu ilk nasıl diyelim üyelik sürecimizde, Ankara Antlaşması perspektifinde tarım bütün problemleri çözecek gibi görünüyordu. Sanayiden hiçbir ümidi yoktu Türkiye'nin. Ama çok iyi desteklenen bir tarım sektörü olursa, bir de iŐçi, iş gücünün serbest dolaŐımı olursa, Türkiye sanayi kayıplarını karşılar ve bu sayede rahatlıkla bir tam üyeliğe eriŐebilir Şeklinde bir perspektif vardı. Ama zaman içindeki gelişmeler tam bunun tersini gösterdi.

Bugün Türkiye'nin AB'ye girmesinde en zorlandığı konular, iş gücü artı tarım gibi görünüyor. Ama bir konuya açıklık getirelim, belki bu kavramsal bir Şey olacak. Bu benim kişisel görüşüm tabi ama paylaŐmanızı isterdim. Tarımın en zor müzakere alanı olacağını ben kabul etmiyorum. En zorlu ve en kapsamlı olacak, bu doğru. Çünkü Avrupa Birliğinin yani hepinizin ilgileneceği kısmı burada, en uzun süreli politikası, Ortak Tarım Politikasıdır. Yani bütün politika deneyiminin en fazla biriktiği alandır bu. Bu bakımdan da uyulması gereken çok kuralın biriktiği yerdir. Bu her bir kuralla ilgili yahut onun bütünü için müzakerelerin çok kapsamlı ve zorlu geçeceğinden kimsenin kuŐkusu olmasın. Zor başka bir Şey, bana sorarsanız çevre daha zor olacak mesela. Çünkü çok pahalı bir Şey.

İkinci bir Şey daha söylemek istiyorum. Şu ana kadar Avrupa Birliği'ne Ortak Tarım Politikasını yerine getirdikten sonra üye olmuş ülke yok. Herkes uzatma dönemi aldı. Tam üye olduktan sonra tarımla ilgili gerekleri yerine getirdi. Bunu Őunun için vurgulamak istiyorum, tarım hiçbir zaman tam üyeliği engelleyen bir sektör olmadı bugüne kadar. Her gelen ona tam üye oldu ondan sonra bir takım kuralları

* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, Panel Başkanı

yahut ne diyelim kurallarla ilgili gelişmeleri zaman içinde yerine getirdi.

Şimdi sizlerin de sadece bizden bilgi almak için değil de, konuyu kritik bir gözle izleyebilmeniz, değerlendirebilmeniz için bu konunun en az iki düzeyi olduğunu düşünmelisiniz. Bir tanesi resmi diyelim yahut ortaklık boyutu diyelim. Müzakerelerin ortaklık boyutu.

Bu boyutta uyum gösterilmesi gereken şey, ortak politika yapabilmeyen kurumlarını geliştirebilmektir. Yani sizin Avrupa Birliği ile aynı kurallarla oyunu oynamanız için belirli bir kurumsallaşma sağlamanız lazım. Aynı dilden konuşacaksınız, kısıtlar, serbestlikler hepsi ortak olacak yani ortak politika yapabilmek için, kurumsallığın gerekleri. Bu resmi düzeyde geçen AB'ye uyum ve daha çok da bürokrasinin sürdürdüğü bir çabadır.

Ama ikinci bir boyut var, bu da bürokrasiyi gene ilgilendiriyor ama akademisyenleri hatta günlük hayatta etkilenecek olarak sizleri de ilgilendiriyor. Bir de bizim AB'ye hiç müzakere söz konusu olamayan yani ortaklığın nasıl diyelim ortak tarım politikasının ortak olamayan boyutu, oradaki üye ülkelerle rekabet edebilmek. Oraya biz girdiğimizde o ülkelerin tarımları için de rekabet içinde olacağız. Bu rekabeti, tamam, kurallarını belirlemiş olabiliriz ama rekabet gücümüzün onlara karşı nasıl yüksek tutacağımızın resmi müzakerelerle hiçbir ilgisi yok. Bizim ona kendi kendimizi hazırlamamız gerekiyor.

Burada şöyle bir ikilem olduğunu düşünüyorum. Ortak Tarım Politikası, tarım Türkiye'nin tam üye olduğundaki politikalarının ancak bir kısmı. Bizim o politika da bir oyuncu olabilmemiz için yani o politikayı ileri yönlendirebilmek, bir şeye itiraz edebilmek, kendi lehimize yeni kural koyabilmek için, bir kendi tarım politikamız olması lazım, bu ikinci boyutu işte.

AB içinde tarım politikamız nasıl olacak, bu resmi müzakerelerden bağımsız, daha entelektüel diyelim, boyutu olan ama hayati önemi olan bir konu. Bu bakımdan siz bu ikilem içinde dinlerseniz tartışmaları belki daha fazla bir şey yakalayabilirsiniz. Ben kendime göre bir sıralama yaptım. Burada gördüğümüz gibi her şeye rağmen iki konu var. Ben sondan başlayıp Türk tarımında son

gelişmeler ve AB süreci konusunda konuşmak üzere önce sözü bir akademisyene, arkadaşım Prof. Dr. Ahmet Şahinöz'e veriyorum. O bize bu sunuşu yapacak. Daha sonra bence konunun merkezi de olan, esas bu panelin çekirdeğini oluşturacak olan bilgileri bize Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı AB Dış İşler Daire Başkanı Mustafa Bey sunacaklar. Daha sonra aynı şekilde Sayın Fatma Can, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Tarım ve Balıkçılık Dairesinden, bize gelişmeleri sunacak. En son ben bir toparlama yapmaya çalışacağım. Ve daha sonrada sizlere sorularınız varsa söz vereceğim. Sizlerin sorularını en fazla yirmi dakika cevaplamaya çalışacağız burada.

Evet, ben sözü yeniden Ahmet Şahinöz'e bırakıyorum. Buyurun Ahmet Bey.

Evet, ben bu konuşmamda müzakere sürecinde teknik olarak ne yapılacağını konuşmayacağım onu elbetteki Genel Sekreterliğin ve de Bakanlığın Genel Temsilcisi sizlere konuşacak, o konuda bilgi verecek. Benim konuşacağım konu Halis hocamın da söylediği gibi meselenin biraz entelektüel jimnastik boyutu. Yani bu resmi görüşmelerin dışında Türk tarımının Ortak Tarım politikasıyla birlikte olma süreci nasıl olacak? Nasıl işleyecek? O konuya değineceğim. Tabi burada resmi bir şey olmadığı için yazılı bir metin ya da hukuki kurallar, şöyle olacak böyle olacak diye bir şey olmadığı için burada biraz senaryo üretmek durumunda olacağız. Çünkü ileriye dönük olarak konuşacağız. Bu biraz da zorunlu, çünkü biliyorsunuz tarım politikası da bir ekonomi politikasıdır.

Ekonomi politikaları dinamiktir. İçinde buldukları koşullara göre şekillenirler yeniden tanımlanırlar yeniden biçim alırlar. Tarım politikaları da böyledir. Tarım politikaları durup sizi olduğu gibi beklemez. Ortak Tarım Politikası da böyledir. Zaman içerisinde bazen zorunluluktan bazen de koşullar öyle gerektirdiğinden değişim gösterirler. Bizim tabi birlikte olacağımız tarım politikası bugünün Ortak Tarım Politikası değil, yarının Ortak Tarım Politikası olacaktır. Onun için yarının Ortak Tarım Politikasından biraz söz etmek gerekiyor.

Yarının Ortak Tarım Politikasında birlikte olacak bir yarının Türk politikasından da kısaca söz etmek gerekecek. Konuşmam bu çerçevede olacak sayın başkan, değerli dinleyenler.

Ortak Tarım Politikası biliyorsunuz başarıdan bunalıma giden bir hikâyedir. 60'lı 70'li yıllarda çok başarılı olmuş bir politika, 80'li yılların başlarına geldiğinde gidip duvara tosluyor. Çünkü 60'lı 70'li yıllar Avrupa Birliği'nin iç pazara dönük olarak üretim yaptığı yıllardır. Üretiyor kendisi tüketiyor. Fakat üretim o kadar özendiriliyor ki yüksek fiyatlarla, üretim iç talebi artık aşıyor, dış pazara çıkma zorunluluğu ortaya çıkıyor. O zamanda bu politika çok büyük sorunlar yaratıyor. Fazla sorunu arkasından bütçe yükü sorunu ve de arkasından dünya piyasalarını alt üst etme dünya piyasalarını o

* Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi, Ekonomi Bölümü Öğretim Üyesi

zamana kadar oluşmuş dengeleri yıkma sorunu, istikrarları bozma sorunu ortaya çıkıyor.

Tabi bunu aşmak için Avrupa Birliği de bunu farkında. Avrupa Birliği bunu aşmak için bir takım tedbirler alıyor 80'li yıllarda. Bunlar durumu kurtarmaya yönelik tedbirler. Bir anda reform yapıp aslında 80 yılının başında, benim düşünceme göre, Ortak Tarım Politikasının değişmesi yani Ortak Tarım Politikasının reforma uğratılması gerekiyordu. Fakat bunu bir takım politik nedenlerden dolayı yapamadılar. Çünkü Avrupa Birliği'nde özellikle Fransa'da tarım lobisi çok güçlüdür. Sosyal olarak çok yüküldür. Bu politikaları değiştirmeniz bir anda mümkün değildir. Fransa da Avrupa Birliği içerisinde çok güçlüdür. Onun için politikalar böyle küçük değişikliklerle, işte kota uygulamalarıyla maksimum garantilerle 90'lı yıllara kadar zar zor gelmiştir ve 92 Mayısında biliyorsunuz biraz da Amerika Birleşik Devletlerinin ve öteki ihracatçı ülkelerin baskısıyla çünkü diğer pazarlara birazda haksız bir şekilde tecavüz etmiş oluyordu Avrupa Birliği. Onun için 92 yılında reform yapılmak zorunda kalmıştır.

Reform artık Ortak Tarım Politikası iki diyoruz buna çünkü burada çok şey değişiyor. Ortak Tarım politikasının niteliği değişiyor. Nedir o nitelik? Ortak Tarım Politikası demek, fiyatlar yoluyla destekleme demektir. Artık bundan sonra karar alınıyor. Fiyatlar aşamalı olarak aşağı çekilecektir. Ancak çiftçinin de mağdur olmaması için çiftçiye bu fiyat düşüşlerinden olan kayıpları telafi edilecektir, telafi edici ödemelerle çiftçinin gelir kayıpları ortadan kaldırılacaktır.

Daha sonra 99'da reform yapılıyor. Yani yeni bir Reform, Berlin Reformu ya da Gündem 2000 deniyor. O da aynı doğrultuda fiyatlar kademeli olarak azaltılacak, ama bu sefer telefı ödemeleri biraz azaltılacak vs.

2003 yılında ise son reform yapılıyor. Bu reformda artık Ortak Tarım politikası aşağı yukarı Dünya Ticaret Örgütü'nün de istediği biçimi alıyor. Artık üretime teşvik yok. Teşvikler işletmelere, aynı zamanda destek almanın çevre koşulu var. Yani çevreye saygılıysanız ancak destek alabiliyorsunuz. Üstelik aldığımız desteğin bir bölümünü de Tarımsal Kalkınma Fonu'na yatırılıyorsunuz. Öncelikler değişiyor, öncelikler değişmiştir. Artık üretimi arttırma, verimliliği arttırma diye

bir sorun yok. Böyle bir teşvikte yok. Bunlar bitiyor. Yani verimlilikçi model artık ortadan kalkıyor.

Teşvik edilen nedir? Dikkat edin devletin destekleri azalmıyor, hatta artıyor. 1990’larda yani reformun başında 40 milyar Euro olan destekler, 2007 rakamında 56 milyar Euro’ya çıkıyor. Yani azalmıyor, artıyor. Ancak teşvikler artık üretime gitmiyor, üretimi arttırmak verimliliği arttırmak modernleşmeyi arttırmak için değil, ekonomi dışı unsurlara gidiyor. Çevre, insan sağlığı, kırsal mirasın korunması, çok işlevsellik, yani ekonomi dışı dışsallıklar, bunlar teşvik ediliyor. Yani bizim yarın birlikte olacağımız tarımdaki teşvikler artık buğday üretimini arttırmak için değil, buğdaya taban fiyatı vermek için değil, sebze üretimini arttırmak için değil de, çevreyi korumak için, insan sağlığını, doğayı korumak için, kırsal kalkınmayı, bölgesel kalkınmayı sağlamak için yani ekonomik unsurlardan kalkınma, ekonomik unsurlardan sosyal unsurlara doğru kayıyor.

Bu demektir ki Dünya Ticaret Örgütü’nün işte o kırmızı kutu mavi kutu dediği teşvik sınıflandırmasında Avrupa Birliği tam da Dünya Ticaret Örgütü’nün istediği yönde teşviklerini azaltmıyor ortadan kaldırmıyor ama yeşil kutunun içine yerleştiriyor. Yani işi biraz da kitabına uyduruyor denebilir.

Şimdi Avrupa Birliği tabi burada kalmıyor, bu şu anki durum. Avrupa Birliği’nde 2013 yılından sonra, çünkü bu politika 2013 yılına kadar devam edecek, yeni bir çığır açılacak. Yeni bir çerçeve çizilecek tarım politikalarına. Avrupa Birliği şu an onu düşünüyor.

Bu tartışmalarını da tarımın çok işlevselliği üzerinden gerçekleştiriyor. Bu çok işlevsellik, aslında 92 Rio Zirvesi’nde ilk kez ortaya atıldı ve ticari olmayan dışsallıklar yani tarımın yarattığı pazara gidip satılmayan dışsallıklar, işte o doğanın korunması, çevrenin korunması, kırsal mirasın korunması vs. bunlar çok işlevselliğe dayanarak bu yardımları devam ettirebilir miyiz, tarımı koruyabilir miyiz düşüncesi şu an tartışılan konu.

Yalnız bu tartışma başlayınca, Avrupa Birliği’nin içerisinde üç dört tane grup oluştu. Birincisi Londra grubu, bu Londra grubu ya da kulübü, bunun işte başını İngiltere çekiyor. İngiltere, Danimarka, Hollanda diyorlar ki, bunların kafasında bu çok işlevsellik bir Fransız kurnazlığı yani tarıma yardımların devam etmesi için Fransızlar tarafından uydurulmuş bir şey, öyle görüyorlar ve diyorlar ki bu desteklerin tamamen kalkması lazım, sadece çevreyle ilgili bir takım

kırsal kalkınmayla ilgili bir takım destekler verilebilir deniyor. Çünkü biliyorlar ki tarıma bu yeşil kutu üzerinden yani az önce söylediğim unsurlar tarafından yapılan desteklerden aslan payını Fransa alıyor.

Fransa'nın reformdan sonra, tarım bütçesinden sağladığı finansman desteği iki kat yani yüzde elli arttı. Hatta Fransız Tarım Sendikaları Başkanı bunu söylemiştir: “Biz 92’de kategorik olarak karşı çıkıyorduk ama biz böyle olacağını bilmiyorduk, onun için de böyle karşı değiliz” diyor. Tamamen bu desteklerin kaldırılmasını istiyorlar. Paris kulübü, Almanya, Belçika, İrlanda vs. bunlar bu şekilde çok işlevsizliğin ön plana çıkmasını, bir de Akdeniz kulübü var, onlar da İtalya, Yunanistan, Portekiz, İspanya, onlar da asıl çok işlevselliği, dışsallığı yani ticari olmayan dışsallıkları, Akdeniz tarımının yarattığını ve bu şekilde de desteklenmesi gerektiğini onlarda ileri sürüyorlar.

Şimdi buradan nereye geliyoruz. Birincisi şimdi bu çok işlevsellik, çevrenin ön plana çıktığı çok işlevsellik artık tarım politikasının rotasını belirleyecek büyük ölçüde. İkincisi üye sayısı tabi 27’ye çıktı, üyeler arasındaki o homojenlik azaldı, heterojen bir yapı kazandı. Türkiye de tabi tam üye olursa bu heterojen yapı daha da artacak.

Şimdi iki tane görüş var, birincisi diyor ki acaba bu kadar geniş ülkenin yer aldığı bir Ortak Tarım Politikası geniş, serbest, büyük bir ortak pazar olacak, serbest ticaret pazarı olacak. Başka bir şey olmaz bundan diyorlar. Ya da bazıları diyor ki, çok tehlikeli bir kokteyle dönüşecek bu Ortak Tarım Politikası. Birisinin kafasına patlayacak bu deniyor. Ortak Tarım Politikası bu çerçevede gidiyor. Yani bizim, üye olduğumuzda, uyum sağladığımızda, ortak topluluk bütçesine dahil olduğumuzda, karşımızdaki manzara bu. Yani biz fazla üretip fazla alacağız diye bir beklentimiz olmayacak. Ama bu çok işlevsellik Türkiye’nin de çok işine gelen bir politika aracıdır. Çünkü Türkiye’nin yapısı çok işlevselliğe çok uygundur. Bölgesel kalkınmaya, çevreye, kırsal miras, geleneksel ürünlerin geliştirilmesi konusuna, o bakımdan Türkiye’nin bu konuda bir kaygısının olmaması gerekiyor. Ancak şimdi geleceğim konuda, Türkiye’nin bu bütçeden en iyi şekilde yararlanması, Ortak Tarım Politikasına en iyi şekilde entegre olması için, ancak buradaki Avrupa Birliği’nin artık çoktan aştığı üretim ve verimlilik sorununu çözmesi gerekiyor.

Türkiye henüz bu sorunu çözememiştir. Türkiye elbetteki dünya koşullarından soyutlanmış bir tarım politikası oluşturamaz. Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği vs. dış kısıtlara mutlaka bir uyum sağlaması gerekecektir. Bakın 1990'lı yıllarda Türkiye'nin tarım politikası tıkanı. Geleneksel tarım politikaları etkinliğini kaybetti, işlevlerini tamamladı, hatta tarım politikaları biraz da politik rant aracı olarak kullanıldı 90'lı yıllar boyunca. Ancak 2000 yılında getirilen bu tarım reformu, tıkanıklığı açmada bir çare maalesef olmadı. Çünkü bu tarım reformu diye anılan dokümanı okursanız görürsünüz ki, içerisinde Türk tarımının yapısal niteliklerine bağlı olarak geliştirilen bir çözüm, bir öneri, bir politika aracı yoktur. Buradaki tek amaç benim okuduğum gördüğüm tek amaç, Türkiye'nin o dönemki finansal krizini aşmak için, tarıma yapılan destekler nasıl azaltılır, işte fiyatlar ortadan kalkacak, destekleme fiyatları, gübreye verilen sübvansiyon kalkacak yani bu şekilde tamamen finansal bir olay. Bu da Türk tarımını çok büyük bir şekilde belirsizliğin içerisine itmiş, bugün Türk tarım politikasındaki politikasızlığın alt yapısını oluşturmuştur.

Bakın çıkıyorlar “doğrudan tarım desteğini kaldıracağız”, öteki çıkıyor “hayır devam edeceğiz”, öteki geliyor “prim uygulayacağız” diyorlar ve sonunda arkadaşlar 2007 yılı son rakamları; Türk tarımı %7,3 gerilemiştir. Tamam, kuraklık vardır mesela ama bu kadar da Türk tarımının gerilemesine neden olacak düzeyde bir kuraklık değildir, kuraklığı yaratan asıl tarım reformudur. 2000 yılındaki Tarım Reformu Türk tarımının kuraklığının temel gerekçesidir. Türk tarımı, Türk tarım politikaları 90'lı yıllara doğru tıkanmıştır ama bu tıkanıklığın önünü açacak yeni bir tarım politikası geliştirilememiştir maalesef. Ne yapmalı? Bu tıkanıklığı açıp Avrupa Birliği ile müzakere sürecine girmiş bir Türkiye'nin Avrupa'ya uygun bir tarım politikasını nasıl oluşturabiliriz? Bu konuda tabii yani burada dünya koşullarını göz önünde bulunduracağız ama aynı zamanda bizlerin henüz üretim ve verimlilik sorunlarını aşmayan bir tarımımızın olduğunu yani bir sürü sonlardan bahsetmiyorum nüfus baskısında, işletmelerin bölünmüş parçalıktan, teknoloji eksikliğinden, finansman sıkıntısından. Bunlardan teker teker bahsetmiyorum. Bunların sonucu yansımaları nedir iktisatta? Üretim ve verimliliktir. Böyle bir tarımımızın olduğu bizim için bir veridir. Biz bunu değiştiremeyiz kısa sürede. Onun için böyle bir veri üzerinde ama aynı zamanda dünya koşullarına da uygun, Avrupa Birliği hedefiyle de çelişmeyecek

bir tarım politikasını nasıl oluştururuz diye de düşündüğümüz zaman biz üç beş arkadaş böyle bir düşünce platformunda şu sonucu ortaya çıkardık. Bu çalışmamızın sonucunda Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafından basılmış bir çalışma olan, “Tarımda Yeni Politika Arayışları, Fark Ödeme”. Nedir fark ödeme? Bize göre Türk tarımının çıkışı burada. Neden burada? Çünkü bu politika aracı, hem dış kısıtlara hem de Türkiye'nin tarım koşullarına uyan bir politikadır. Ancak bunu uygulayabilmek için bir takım çabalar sarf etmek gerekiyor. Mesela bunu kayıt sisteminin olmadığı bir tarıma uygulayamazsınız, bunu borsanın gelişmediği bir tarıma uygulayamazsınız, bunu spot piyasalarının olmadığı bir tarıma uygulayamazsınız, bunu çağın tekniklerini uygulayamayan bir tarıma uygulayamazsınız vs.

Bunun alt yapısını örneğin aşama aşama giderek, pamuktan başlayarak, daha sonra yağlı tohumlar daha sonra nohut vs arkasından tahıl ürünlerine bunları uygulayabilirsiniz. On yıllık bir program içinde bunu uygulamanız mümkündür. Bu sizin bir taraftan dünya kısıtlarına, Dünya Ticaret Örgütü'nün kısıtlarına uyum göstererek yapabileceğiniz bir politikadır, bir politika aracıdır. Bunu bu şekilde not ettikten sonra, bununla birlikte bu size piyasa fiyat istikrarı sağlayacak, kalite miktar sorununu prim sistemiyle çözebilirsiniz. Bir de sosyal sorunları da doğrudan gelir destekleriyle çözebilirsiniz.

Evet, teşekkür ediyorum beni dinlediğiniz için.

Prof. Dr. Halis AKDER*

Çok teşekkür ediyoruz değerli görüşleriniz için. Şimdi konumuzun merkezi müzakere sürecinde Tarım Bakanlığı'nın çalışmaları üzerine Dr. Mustafa Emir'i dinlemek istiyoruz.

* Panel Başkanı

Hocam teşekkür ediyorum. Hepinize hoş geldiniz diyorum. Ben Tarım Bakanlığı'ndanım ve bu göreve yeni başlamış olmakla birlikte, ana hatlarını biliyorum.

Şimdi Tarım Bakanlığı'nın bu uyum sürecinde yaptığı çalışmalar ile, Türk tarımındaki politika değişiklikleri de dahil olmak üzere yapılan çalışmaları, kaydedilen gelişmeleri kısaca ifade edeceğim. Demek ki iki ana başlıkta olacak sunumumuz.

Şimdi müzakere sürecinde tabi Bakanlığımıza bir takım fasıllar verildi. Bu fasıllarla ilgili çalışmalar yapılıyor. Ondan önce kamuoyunun bildiği gibi tarama süreci yaşandı ve Avrupa Birliği kendi mevzuatını bize anlattı. Biz mevcut durumumuzu, tarama sürecinde durumun bir fotoğrafı, bir kesiti ortaya konuldu. Bu kesite göre nasıl yapılması gerektiği konusunda, bir zamanlama, takvim ve esaslar manzumesi ortaya çıkarıldı. Şimdi bu fasıl itibariyle de görüşmeler de devam ediyor. Bunlarla ilişkili olarak, katılım öncesi olduğu gibi tabi bize de bir takım araçlar yardımıyla yardımlar yapılıyor ve bütün bu iş ve işlemlerle ilgili olarak, belli kurumlar, komiteler oluşturuldu. Bir de önceden ifade ettiğim gibi tabi Türk tarımında son gelişmelerle de ilgili olarak da gerek uygulamalar, projeler, ondan sonra önümüzdeki dönemde gerek ulusal çıkarlarımız bakımından, gerekse Avrupa Birliği'ne uyum bağlamından yapılması gereken, yapmakta olduğumuz çalışmalar hakkında kısaca bilgi vereceğim.

Bugün toplantıyla ilgili çok önemli bir süreç yaşıyoruz. Bugün Bakanlar Kurulu'nun gündeminde AB'ye uyum süreci var. Tek gündem maddesi mi yoksa diğer gündem maddeleri de var mı bilmiyorum ama bu konu şu anda Bakanlar Kurulu'nda görüşülüyor. Bu demek oluyor ki bu konular giderek biraz daha ciddiyet kazanıyor. Şimdi biliyorsunuz bakanlığımıza tarama sürecinde ortaya çıkarılan otuz otuzbir tane fasıl var, Türkiye'nin AB'ye uyumu ile ilgili. Bunlardan üç tanesi Tarım Bakanlığı'nın sorumluluğuna verilmiş. Yani koordinasyonu, çalışmaları diğer kumlarımızın katkılarıyla biz yapmaktayız.

* Tarım ve Köy işleri Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanı

Bunlar 11. fasıl Tarım ve Kırsal Kalkınma; 12. fasılda Gıda Güvenliği, Veterinerlik, Bitki Sağlığı, Hijyen; 13. fasılda da Balıkçılık var. Bunların dışında biliyorsunuz tarımla ilgili yedi sekiz tane fasılda daha biz diğer bakanlıkların çalışmalarına katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Burada tabi bütün bu fasıllarla ilişkili olarak da tabi biliyorsunuz Avrupa Birliği Genel Sekreterliğimiz var. Oradan da bir temsilci arkadaşımız burada. Bu konuları bütünsel olarak daha iyi takip ediyorlar.

Konuya girmişken, tanıtıcı toplantılar yapıldı, biliyorsunuz bu tanıtıcı toplantılar sonucunda ayrıntılı tarama sürecine geçildi. Bu tarama toplantıları da yapıldı ve buna göre belirlenen sorunlar üzerindeki tekli çalışmalar, taraflar arasında yani Avrupa Birliği komisyonu ve üye ülkelerin teknik heyetleriyle heyetimiz arasında devam ediyor.

İsterseniz fasıllar içerisinde ne olduğuna kısaca bir bakalım.

Burada tarım politikaları, kırsal kalkınma, ortak piyasa düzenleri ve diğer yatay konular var. Burada kırsal kalkınma biraz daha teknik ve ağırlıklıdır. Tarım politikaları biraz evvel hocalarımın da ifade ettikleri gibi bunlar tabi biraz izafi konular. Sürekli değişen, gelişen, zamanla mukayyet olan konular ama netice itibariyle var.

12. fasıl içerisinde Gıda ve Yem var, Veterinerlik, Bitki Sağlığı, Hijyen var. Biraz sonra bunların ayrıntısına gireceğim. Balıkçılık politikasında da kontrol kaynak yönetimi, yapısal politikalar ve devlet yardımları, ortak piyasa düzenleri yine, tekne kayıt ve bilgi sistemleri, yetiştiricilik, diğer uluslar arası antlaşmalar var.

şimdi 11. fasıl içerisinde, tarama sonunda tabi Avrupa Birliği Komisyonu bir takım kriterler belirledi. Aslında beş altı tane kriter var bu bölümde. Bu kriterlerle de ilgili olarak da şunların şunların yapılması gerekiyor diye tedbirler manzumesi çıkardı. Çalışmalar o yönde devam ediyor. Bu IPARD ajansının yani katılım öncesi destekleme aracından kırsal kalkınma birleşeninde IPARD ajansının yani katılım öncesi kırsal kalkınma ajansının kurulması, bu kuruldu.

Tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi tabi bu öteden beri vardır. Zaten bu kronik bir konu. Sonra tarım arazilerinin kontrolü için arazi tespit planları, parselasyon sistemleri ve çiftlik kayır sistemlerinin iyileştirilmesi. Biraz önce hocamın da bahsettiği gibi AĞİT projesi kapsamında bunlar zaten yapılmıştı. Onların biraz daha

derinleştirilmesi, genişletilmesi ve AB sistemine uyumlu hale getirilmesi konuları vardır. Bu yine canlı hayvanlı et ürünleriyle ilgili Avrupa Birliği ile aramızda sorunlar devam ediyor. Oradaki hastalıklar sebebiyle ya da bizim kendi sorunlarımız nedeniyle ithalat yapmıyoruz, yapamıyoruz daha doğrusu. Bununla ilgili sorunlar devam ediyor. Bunun bir kriter olarak konulması bence yanlış. Bu benim kişisel görüşüm ama netice itibariyle yer almış, bunu bu kapsamda değerlendiriyoruz.

Birde tarımsal desteklemelerin üretimden ve verimden bağımsız hale getirilmesi var. Bu aslında tartışmalı bir konu. Anti parantez içinde şunu belirtmek istiyorum, ben Dünya Ticaret Örgütü nezdindeki daimi temsilciliğimizde 4 yıl boyunca Tarım Müşavirliği yaptım ve dolayısıyla DTÖ-AB ilişkilerini çok iyi bildiğimi ifade edebilirim. Dolayısıyla Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası konuşulurken, zaten oradaki çalışmaları önceden biliyorum, biliyorsunuz en geniş, en sorunlu, en fazla zaman ayrılan, kaynak ayrılan, en çok tartışılan ve en iyi sonuçlar verdiği ifade edilen bir model Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası.

DTÖ'deki müzakereler sırasında, bu politikanın ne kadar hasta olduğunu da diğer ağızlardan ben duydum. Avrupa Birliği tarafı da zaten kabul etti. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının zamanla değişmesinin nedenleri de tabii biliyorsunuz bir takım kendi sıkıntıları var, bunlar birçoklarınız tarafından biliniyor, malum; diğer birisi de zaten dünyanın diğer ülkeleri tarafından eleştiriliyor olması, bunlar haklı eleştiriler. Çünkü diğer ülkelerde üretimi baskılıyor, ticareti engelliyor, diğer ülkelerin destekleri araçları yok vs. bu haksız rekabete yol açtığı için eleştiriliyor. Yalnız Avrupa Birliği bu konuda kendi iç kamuoyuna, uluslar arası antlaşmalar şu şekilde öngördüğü için ya da diğer ülkelerden baskı gördüğüm için değiştirdim demiyor. Ortak Tarım Politikasını şu sebeplerden dolayı tamamen kendi iç kamuoyuna yönelik sebepler önererek bu politika tercihi gidiyor. Ama içteki sebeplerden daha zorlayıcı ve baskılayıcı, sürükleyici olan bence dış sebepler.

Müzakereler hala devam ediyor ve Ortak Tarım Politikası köklü bir değişimin eşiğinde. 2003 yılında bir reform yaptılar en son, biliyorsunuz o Dünya Ticaret Örgütü'ndeki müzakerelerin seyrinde gelinebilecek durumu gördükleri için, Dünya Ticaret Örgütü derken bizzat kendisi önermiyor bu değişikliği, o bünyede üye ülkelerin oluşturduğu reformlarda ortaya çıkan görüşler Avrupa Birliği

tarafından alındı, algılandı ve gereği olarak 2003 reformları yapıldı. Kısa bir zamanda yine bir reform olacağına şahit olabiliriz. Zaten bunların ana hatları belirlenmiştir, bu şartlarda gene DTÖ müzakerelerindeki seyre doğrultuya göre devam ediyor.

Şimdi 12. fasıl açılış kriterleri içerisinde de işte gıda, yem, veterinerlik, hijyen konuları var. AB müktesebatına uyum stratejisi, küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi, hayvan hareketlerine ilişkin ayrıntılı bir raporun komisyona sunulması gibi konular var, bunlarla ilgili çalışmalar devam ediyor. Biraz önce de ifade ettiğim gibi Bakanlar Kurulu'nda da görüşülüyor, burada çıkacak irade doğrultusunda belki çalışmalar biraz daha hızlandırılacak.

Bir de Türkiye'nin Şap hastalığı kontrolü ve hayvansal ve bitkisel gıda işletmelerinin belirli bir formata kriterler manzumesine göre kategorize edilmesi vardır.

13. fasıl yani balıkçılık konusunda da, bu tarama sonucu raporu sanırım gayri resmi olarak çıktı. Sanıyorum diğer ülkelerin onay süreci devam ediyor. Ama prensip olarak Komisyon bunu kabul etti, bunlar da muhtemelen yer alabilecek konular.

Şimdi uyum programı içerisinde, her bir fasılda hangi kanunları çıkarmamız gerektiği daha önceden belirlenmişti, bunlar yine bugün konuşuluyor, bunlardan birçokları hazır vaziyette. Bazıları Başbakanlıkta, bazıları hâlihazırda meclis gündemine, komisyonlara girmiş durumda. Süratli bir şekilde Komisyonlardan Genel Kurula gönderilerek kanunlaştırılması sağlanacak muhtemelen meclis tatile girmeden önce. Şimdi bunların bir kısmının hemen yapılması gerekiyor, bazıları belirli bir takvime bağlanmış.

Bu arada tabi Tarım Bakanlığı'nın organizasyonu, yeniden teşkilatlanması konusu var. Şimdi şu var, politika yok, belirli kanunlar vs. yok derken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, AB'yi bir kenara bırakın, çağın zamanın gereklerine göre bütün yasal düzenlemeleri var. Her dereceden, çerçeve kanunları var, özel hizmet kanunları var, bunların uygulama alanlarına yönelik tüzükleri var, yönetmelikleri var, genelgeleri var, vs. Sorun burada nedir? AB ile uyumlu olup olmaması konusudur. Yoksa Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde hiçbir konu boşlukta değil. Boşlukta olan veya yasal çerçevesi belirlenmemiş olan hususlarda da biliyorsunuz bütün büyük devletlerin gelenekleri vardır, yazılı çizili olmayan ortak aklın önerdiği kaideler ve kararlar vardır. Bunlar bir şekilde zaten yapılıyor. Demek ki sorun AB ile

uyumlu olup olmaması konusu. Yoksa bu memlekette hiçbir şey boşlukta değildir. Her şey bir şekilde yürütülüyor. Tabi AB kaynaklı biliyorsunuz uyum sürecinde üye olacak aday ülkelere destekte bulunuluyor, bu destek bağlamında işte şu yıllar itibariyle, şu kadar kaynak ayrılmış bir takım projeler yürütülüyor.

2007–2009 dönemi arasında biliyorsunuz IPA'nın 5 bileşeni var. Birisi kırsal kalkınma Tarım Bakanlığı ile ilgili olarak. Bununla ilgili biz Tarım ve kırsal kalkınmayı destekleme kurumu diye bir kurum oluşturduk. Bu kurum kuruldu, kanunu çıktı. Yalnız kanunu çıktığında önceden öngöremediğimiz bazı değişikliklerin yapılması gerekiyor.

Bunun amacı nedir? IPARD programının bildiğiniz gibi, 1980'lerden gelen iç pazarın oluşturulması “*single market organization*” şeklinde tabi sürekli değişiyor gelişiyor, buna et süt ve bunların ürünlerini işleyen sebze meyve tesislerinin modernleştirilmesi, iyileştirilmesi ve rekabet güçlerinin artırılması konusunda yardımları kapsıyor.

Bir de tabi hocamın dediği gibi, ticareti ve rekabeti bozucu destekleme tedbirlerinden daha ziyade, yeşil kutu kapsamına giren yani verim ve ticaret üzerinde etkisi olmayan destekleme tedbirlerine kaydırılıyor. Tarımın çok işlevselliği yani sadece ekonomi değil sosyal yönü de var, başka yönü de var hatta her bir çiftçinin kişisel objektifleri de var. Yani çiftçilik yapmaktan maksatları ekonomik bir işleme olmaktan ziyade, yani yaşadığı sürece ben şu işi yapmayı istiyorum gibi bir kişisel tercihi de olabiliyor, ticaret dışı desteklemelere kaydırıyor Avrupa Birliği. Niye?

Desteklemeler devam edecek, zaten yapısal olarak, pazarlama olarak belli bir yere gelmiş Avrupa Birliği Ortak Tarımı. Bu Hollanda'da da, İngiltere'de de, Polonya'da da aşağı yukarı böyle. Faaliyet alanları, işletme büyüklükleri farklı olsalar da bunlar artık işin daha farklı boyutlarına veriyorlar. Ancak bu diğer ülkeler tarafından kabul edilmiyor. Desteklemeyi başka kılıflar altında siz devam ettirmek istiyorsunuz diye yani kırsal kalkınma, hayvan hakları, daha sağlıklı kaliteli gıda yani organik tarım ürünleri, kırsal hayatın sürdürülmesi, kırsal kültürün geliştirilmesi ve devamı gibi münazaralarla siz desteklemeyi devam ettirmek istiyorsunuz diyorlar. Özellikle Keynes grubu buna şiddetle karşı çıkıyor. Müzakere konusu bile yapmamak gibi bir tavırları var. Belki bir değişiklik olabilir. En

sonunda politik görüşmeler sonunda, bu konular belki gündeme gelebilir.

Dolayısıyla Avrupa Birliği her ne kadar desteklemeleri bu yönlere kaydırıyorsa da ne şekilde olacağına Avrupa Komisyonu da kestirebilmiş değil. Çünkü teknik bir konu değil, politik bir konu.

Şimdi bu IPARD kapsamında da Türkiye’de bir kurum oluşturduk, bu kurum çalışıyor. Kanunu çıktı, buna bağlı olarak da 15–16 tane yönetmeliğin çıkması gerekiyor. Kanun değişikliğinden sonra bu yönetmelikler de peyderpey yürürlüğe girecek. Şimdi bu proje öncelikle 20 ilde uygulanıyor.

Niye bu iller seçildi?

Bu illerin gelir düzeyi, tesislerin durumu tarımsal üretim, vs. birtakım kıstaslar alınarak bu iller belirlendi. Daha sonra da başka iller bu illere ilave edilecek, IPARD programı bu illere uygulanacak. Bunlarla ilgili illerde teşkilatlanmalar yapıldı, görevlendirilmeler yapıldı. Fiziki yerleri belirlendi, yani çalışma ofisleri. Gördüğünüz gibi epeyce bir mesafe alındı.

Bu fasıllarla ilgili komiteler kurulmuş, bu komitelerden de birincisi tarım ve balıkçılık komitesi. Bu komitenin de çeşitli tarihlerde Brüksel ve Ankara’da karşılıklı olmak üzere çeşitli toplantıları yapıldı. En sonuncusu 3–4 Mart’ta Brüksel’de yapıldı. Bu toplantılarda o toplantıya kadar olan gelişmeler ele alınıyor. Avrupa Birliği’ndeki gelişmeleri onlar bize anlatıyorlar, bizdeki daha önce belirlenmiş olan takvime göre veya üzerinde uzlaşmış, belirlenmiş olan ana başlıklara göre en son değişiklikler ele alınıyor.

Şimdi Türk tarımında gelişmelere bakmak istersek, ben bir veteriner hekimim, hayvan sağlığı stratejisinde şöyle bir kural vardır. Ortada bir sorun vardır, bu sorunun çözümlenmesi için 3 şey yapılır. Bir şu yapılır, iki bu yapılır, üç hiçbir şey yapılmaz. Hiçbir şey yapılmaması da bir stratejidir bazen en verimli olan da o olabilir. Değişiklik adına değişiklik yapılmaz.

Ayrıca değişikliğin maliyeti yüksek olabilir, değişikliğe ülke hazır olmayabilir, değişiklikten ülke, sektör, konu neyse o zarar görebilir. Şimdi ondan mıdır, değil midir ayrı bir konudur.

Türk tarım politikasının öteden beri hiç olmadığı söylenir. Hâlbuki Devlet Planlama Teşkilatı’nın beşer yıllık planlamalarında bunların çatısı oluşturulur, esasları ortaya konulur. O, bu veya şu

şekilde yürütülür. Ancak burada bir sorun var. Gelişme yolundaki üye ülkelerin ortak sorunu bu evrensel bir sorundur.

Önceden iyi planlayamazsınız çünkü değişim ve süre çok hızlıdır. En yüksek gelişme kaydeden ülkeler bile biliyorsunuz uzun yıllar ortalamasını aldığımız zaman %1'in üzerinde değildir gelişme kalkınma hızı. Dolayısıyla bazı şeyleri öngöremiyorsunuz. Şu şekilde planlıyorsunuz, bu yöne doğru kayabiliyor. Orada biz ne planlamıştık, neredeyiz, ne tarafa gitti diye bir süreç kontrolü olur. O bütçe kanunlarında ele alınır veya kısa vadeli planlamalar enjekte edilir mevcut strateji içerisine. Şimdi bunu stratejimiz yok, politikamız yok anlamında almak doğru değildir.

Şu bakımdan doğrudur, dünyada tarım politikaları deyince, örnek gösterilebilecek belirli trendler vardır. Tarih içerisinde özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan beri özellikle de Ortak Tarım Politikası buna çok güzel bir örnektir. Ama onların şartlarıyla bizim şartlarımız tabii ki farklı değil, ikincisi dediğim gibi Ortak Tarım Politikası çok da öyle örnek alınabilecek, rüyalarda görülebilecek bir politika değil, sürekli reforma tabi tutulması da bildiğiniz gibi bunların belirteçlerinden birisidir.

Tabii tarım politikalarında bütün bunlar dikkate alınmıyor. Bir yandan Avrupa Birliği, bir yandan kendi iç şartlarımız, öbür taraftan uluslar arası kuruluşlarla devam etmekte olan müzakereler ve dünyada değişen ve gelişen şartlar zaten sürekli sizi ayakta uyanık olmaya çağırıyor. Ama sorunlar o kadar çeşitli, o kadar derin, o kadar geniş ki, tarım yani tarımdan bahsederken hocalarım da ifade ettiler çok geniş bir konu.

Şimdi bizim hangi tarafa dönüksek, o taraftaki insanlar bizim o yönümüzü görüyorlar. Olayın bütününe ne anlatmaya zamanımız var ne de imkânlarımız el veriyor. Şimdi her bir kurumumuza, her bir serbest meslek kuruluşuna, sivil toplum örgütlerine, toplumun her bir kesimine bunu anlatmak ve açıklamak mümkün değil. Şimdi gördükleri şeyin, kendileri tarafından nasıl görünüyorsa herkes onu o şekilde algılar değerlendirirse, bu onlar açısından doğrudur, bizim açımızdan ise eksik ve yarım, tamam değildir.

Tarım Bakanlığı'nın web sitelerinde de bunlar var. Önemli politika değişiklikleri oluyor dediğim gibi işte bu dünyada olan bitenden. Şimdi önemli bir şey var, biliyorsunuz petrol fiyatları fırlayıp gittikten sonra enerji konusunda tarıma dönüldü. Tarım

eskiden sadece gıda ve yakacak anlamıyla yani bir yönüyle enerji olarak sürdürülen bir sektörken bugün tamamen bio-dizel ve etanol konusu gündeme geldi. Avrupa Birliği de bildiğiniz gibi enerji ihtiyacının belirli bir dönem içerisinde %10'a çıkarılmasını hedefliyor. Bu konuda da Amerika, Brezilya, Kanada, Avrupa Birliği bunun uluslar arası kurallarını oluşturma yönünde çalışma yapıyorlar.

Dolayısıyla, tarımın tanımı ve ne anlaşılması gerektiği konusu da sürekli değişiyor, sürekli değişen bileşenler kombinasyonu oluşuyor. Dolayısıyla da siz de hareketlisiniz hedef aldığınız şey de hareketli, bu arada çevre faktörleri de hareketli. Yani iklim, rüzgâr, yağış, arazi şartları her ne ise böyle bir süreci Tarım Bakanlığı yönetmeye çalışıyor, bunu yönetirken de tabi çeşitli zorluklar çekiyor.

Dediğim gibi olay basit değil, tek yönlü değil. Hem geniş, hem derin. Ben burada affınıza sığınarak hocam birkaç dakika daha çaldım.

Teşekkür ediyorum beni dinlediğiniz için.

*Prof. Dr. Halis AKDER**

Biz de çok teþekkür ederiz bu değerli bilgiler için. Ben Şimdi sözü Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Tarım Dairesi Daire Başkanı Sayın Fatma Can'a bırakıyorum.

Buyurun Fatma Hanım.

* Panel Başkanı

Teşekkür ediyorum sayın hocam.

Ben Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nden Fatma Can. Öncelikle burada bulunmaktan büyük bir mutluluk duyduğumu ifade etmek istiyorum. Benden bugün için özellikle Tarım Bakanlığı'nın bu süreç içerisinde yaptıkları çalışmaların bir değerlendirmesini yapmam istenmişti. Sunuşumu da genel olarak o şekilde yapmaya gayret edeceğim.

Öncelikle neden bizden böyle bir şey istendi diye düşünebilirsiniz. Dış müzakereleri yürütmekle görevli olan kamu kuruluşu Dışişleri Bakanlığıdır. Biz Avrupa Birliği Genel Sekreterliği olarak bu iç müzakereler için, içerideki koordinasyonu yapmakla mükellef bir kurumuz. Yani nihai aşamada müzakereler Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülüyor ama bu müzakereler için gerekli bütün hazırlıkların, tüm belgelerin hazırlanmasını, çalışmaların yapılmasını Türkiye içinde kamu kurumları arasında bu çalışmaları yürütmekle görevli olan birim Genel Sekreterliğimiz. Hali hazırda Dışişleri Bakanına bağlı bir kurum şeklinde organize olmuş vaziyette.

Biz ne tür işler yapıyoruz dersiniz; katılım ortaklığı belgesini hepimiz biliyorsunuzdur, katılım ortaklığı belgesi çerçevesinde hangi tür düzenlemeleri yapacağımızı, müktesebata ne zaman uyacağımızı, bunun için kurumsal yapılanma açısından ne tür çalışmalar gerektiği ve bunun mali boyutunun ne olduğunun ortaya konduğu ulusal programın hazırlanmasından sorumluyuz. Hazırlanmasından değil de, hazırlanmasının koordinasyonundan sorumluyuz. Dolayısıyla Tarım Bakanlığı'nın ilgili olduğu fasıllarla ilgili bölümleri onlar hazırlıyorlar ama biz koordine etmeye çalışıyoruz. Tarım Bakanlığı başta olmak üzere bütün kamu kurumları tarafından yapılan, mevzuat uyum çalışmalarını koordine ediyoruz, onların bu çalışmalarını izliyoruz Diğer önemli fonksiyonumuzun belki burada Bakanlığın çalışmalarını değerlendirirken de üzerinde durma imkânımız olacak.

İlgili bakanlıklar tarafından hazırlanan taslak mevzuatı AB mevzuatıyla uyumlu mu değil mi bunun bir analizini yapıyoruz. Özellikle son dönemlerde Genel Sekreterlik tarafından görüş

* Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Tarım ve Balıkçılık Dairesi Başkanlığı Daire Başkanı

verilmeden herhangi bir taslağın, bu yönetmelik olabilir, kanun taslağı olabilir, Başbakanlığa gönderilmesi ya da meclise iletilmesi söz konusu değil mutlaka Genel Sekreterliğimizin görüşünün alınması gerekiyor.

Mustafa Bey de ifade ettiler, katılım sürecindeki mali işbirliği yani üye olana kadar geçen sürede AB Türkiye'ye bir takım destekler veriyor, bu desteklerin hangi alanlarda ne şekilde kullanılacağına dair projelerinin seçildiği, uygun formatta geliştirilip Komisyona sunulduğu bir AB programlama süreci var. Bu süreci koordine ediyoruz. Her yıl için ayrılan paraları hangi projelere kullanacağız, buna karar veriyoruz. Uygun formatta geliştirilmesine yardımcı oluyoruz ve de tabii projelerin uygulanmasını izlemeye çalışıyoruz.

Mustafa Bey de bahsetti, alt komiteler ki bunlara daha sonra geleceğim, belki çalışmalar açısından da çok da önemli. Alt komite ve alt komiteler altında kurulan çalışma gruplarının sekreteryaya çalışmalarını yürütüyoruz. Bu çalışmaları hem koordine ediyoruz, hem de sonuçlarını izlemeye çalışıyoruz. Müzakere sürecinin başlamasıyla birlikte de müzakere sürecine ilişkin bazı belgelerin ki daha sonra da geleceğim, bunların hazırlıklarının koordinasyonunu yapmaya çalışıyoruz.

Genel olarak baktığımızda, AB müktesebatının yaklaşık yarısı Ortak Tarım Politikası, değerli hocalarım da bahsetmişlerdi, 1962'de ilk olarak yürürlüğe giren, ilk AB'nin politikasından bahsediyoruz, hala 1964 yılına ait yürürlükte olan mevzuat var. Müktesebatın yarısı da Ortak Tarım Politikası olunca balıkçılığı çok fazla, onun içerisinde de mevzuat var ama esas mevzuatın gıda güvenliği, hayvan, bitki sağlığı ve ortak piyasa düzenlerine odaklandığını görüyoruz. Bunun içerisinde yatan bir takım konular da var ama balıkçılığı da bu kapsama sokabilirsiniz, genel olarak baktığımızda Tarım Bakanlığı'nın çalışmak zorunda olduğu müktesebat toplam müktesebatın yarısı, bunun yarısı gıda güvenliği, ya da 12.fasilla alakalı, hayvan ve bitki sağlığı, diğer yarısı da ortak piyasa düzenleri bunların uygulama mekanizmaları vs.

Gıda güvenliği faslına baktığımızda, burada oldukça fazla sayıda teknik ayrıntı içeren mevzuat olduğunu görüyoruz. Çok sayıda düzenleme var, birbiriyle çok iç içe geçmiş vaziyetler. Bir gıdadan bahsediyoruz, bir peynirden bahsediyoruz örneğin, peynirin hijyenik olabilmesi için ya da sağlıklı olabilmesi için, bunun veteriner

mevzuatıyla doğrudan bağlantısı var, veteriner mevzuatından konuşuyorsak hayvanın yediği yemin sağlıklı olması da gerekiyor. Dolayısıyla da hepsi birbiri içine girmiş birçok konudan bahsediyoruz 12. fasılda.

Diğer 11. fasıl dediğimiz ortak piyasa düzenlerinin de ele alındığı, tarım ve kırsal kalkınma faslında oldukça fazla sayıda karmaşık destek mekanizmaları var. Burada önemli olan bir diğer husus var. İki fasıl arasındaki temel farklılık, bir tanesinde genelde birçoğunuz biliyordur, direktifler şeklinde yapılmış olması, diğerinin de tüzükler şeklinde. Yani 11.fasıl tarım ve kırsal kalkınma faslı tüzükler şeklinde, dolayısıyla da bütün finansmanı AB bütçesinden karşılanıyor. Pek tabi ki bunun uygulanabilmesi için de mekanizma olarak, yeni üye olacak devletlerin idari mekanizmalarını bir şekilde kurması gerekiyor. Çünkü tüzükler üyelikle birlikte bağlayıcı olacak. Dolayısıyla da uygulama mekanizması açısından önemli. Ama gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı faslında çok sayıda mevzuat var bunların büyük bölümüne de üye olmadan önce uyum sağlamış olmanız gerekiyor.

Belki birçoğunuz biliyorsunuz, genel olarak katılım müzakereleri aşamaları konusunda size bir bilgi aktarmak istiyorum, bir bölümünden Mustafa Bey de bahsetti; burada önemli olan 3 tane süreçten bahsediyoruz. Hükümetler arası konferans, bu konferans bütün üye devletler ve devlet başkanlarının olduğu ya da dış işleri bakanlarının olduğu ve de aday ülkelerinin de davet edildiği bir süreç. Bunlar resmen müzakerelerin açılmasına ilişkin ilanda bulunuyorlar ve sonuçlandığını bir şekilde ilan ediyorlar. Tarama süreci var, katılım normal fiili ve katılım müzakerelerinden bahsediyoruz.

Bu açıdan baktığımızda şu ana kadar Türkiye olarak, tarım alanında tarama sürecini tamamlamış durumdayız. Geldiğimiz nokta nedir dersanız, Mustafa Bey de ayrıntılı bilgi verdi, 11 No'lu tarım ve kırsal kalkınma faslıyla ilgili olarak, bize 6 adet açılış kriteri getirdiler. Bunların bir tanesi Kıbrıs yani ek protokolün tam olarak eksiksiz olarak uygulanması.

Mustafa Bey, burada sığır dana etine getirilen yasağın olmaması gerekir diye söylemişti, aslında olması gerekiyordu, çünkü genel aday ülkelerle ya da diğer ülkelerle ticaret mekanizmaları 11.fasıldan sorumlu olan Tarım Genel Müdürlüğü Komisyonunun görevi alanındadır. Ticaret de otomatik olarak onların altında olduğundan dolayı gayet normaldir.

Burada anormal olan bize göre ek protokolün tam ve eksiksiz olarak uygulanmasının ortak tarım politikasıyla, tarım ve kırsal kalkınma faslıyla alakasını nasıl kurduklarıdır. Bu konuda bize çok net bir açıklamada bulunamıyorlar. Mustafa Bey de bahsetti, burada temel olan, tarım istatistiklerinin geliştirilmesine ilişkin bir strateji sunulması gerekiyor. Destekleme mekanizmamız AB'den biraz farklı. Buna ilişkin yeni dönem destekleme araçlarının ne olacağı soruluyor. Bu konuda bizden bir strateji istiyorlar. Ve diğer bir önemli husus, çiftçi kayıt sistemi gibi bir takım sistemleri kurmaya başlamışsak da, bunun daha da geliştirilmesi, AB'ye üye olduğumuzda, bu çiftçilere verilecek destekler gibi diğer mekanizmaları uygulayacak yapının ve veri tabalarının oluşturulması gerekiyor. Bu konuda bizden bir takım çalışmalar yapmamızı istiyorlar.

12. fasıla geldiğimizde, burada 6 adet açılış kriteri var. Bu 6 adet açılış kriterinin detaylarını Mustafa Bey size verdi. Bunların hepsinin, bir bölümü stratejilerden oluşuyor, burada yalnız şunu belirtmekte yarar görüyorum, bizim taramalar sırasındaki stratejimiz önümüzdeki dönem ne tür çalışmalar yapacağımıza dair herhangi bir bilgi vermemek üzerine kuruluydu, sadece ve sadece mevcut durumu bildiriyordu. Dolayısıyla birçok fasıla baktığımızda sadece 12. fasıla değil, bütün mevzuat o fasıla ilgili, ne zaman uyum sağlayacağımızla ilgili bir strateji ya da eylem planı sunmamızı istiyorlar, bu da dediğim gibi çok normal. Çünkü taramalar sırasında bu tür bilgileri vermemiz gerekebilirdi, vermediğimiz için açılış kriterini otomatik olarak almış bulunuyoruz.

13 No'lu balıkçılık faslıyla ilgili olarak da tarama sonu raporu bugünlerde Avrupa Konseyi'nde görüşülmesi devam ediyor, tahminen şu an itibarıyla 2 tane açılış kriteri öngörülmüş vaziyette. Bir tanesi Kıbrıs'tır, diğeri de mevzuatın uygulanmasına, idari yapıların oluşturulmasına ilişkin bir takvim sunmamızı bekliyorlar.

Bu taramalardaki sonuçlara baktığımızda 11.fasıla ilgili ortak tarım politikası, tarım ve kırsal kalkınma politikasıyla ilgili genelde ne tür problemlerimiz var diyorsanız, destek ve üretim kurallarımız AB'den farklı. Farklı olmamalı mı dersiniz Ahmet hocam da belirtti, farklı olabilir, önemli olan bunu hangi çerçevede AB ile uyarlı ve tutarlı bir hale getireceğinizi iyi belirlemektir. Dolayısıyla da bu konuda bir strateji sunmamızı istiyorlar. Bu stratejide de bunlar zaten ayrıntılı bir biçimde verilecek. Yani şunu diyebilirsiniz siz, 2014'e kadar ben kendi desteklerimi vereceğim, ama 2014'ten sonra mutlaka

sizinle aynı yola geleceğim diyebilirsiniz, ya da ben yavaş yavaş uyum sağlayacağım şu takvim çerçevesinde diyebilirsiniz bu da ayrı bir stratejidir.

Ürünler bağlamında, tarım kırsal kalkınma müktesebatın biraz da çok fazla olmasından kaynaklanan bir sorun zannediyorum, genelde kamuoyunda ya da ilgili çevrelerde çok da fazla detayları bilinen konular değillerdir. Yani birçoğu birbiriyle bağlantılıdır, ama bu bağlantı bazen çok da iyi kurulamaz. Müktesebatta o kadar çok mevzuat var ki, girersem kaybolurum diye çok da fazla kimse niyetlenmez, böyle bir sıkıntısı var bu faslın. Özellikle destekleme mekanizmaları açısından, üyeliğe kadar tarım sektörünün çok iyi hazırlanması gerekiyor, kırsal kesimin çok iyi ayarlanması gerekiyor ve adaptasyonunun çok iyi ortaya konması gerekiyor. Dolayısıyla da, genel itibarıyla de baktığımızda tarımın yeniden yapılandırılması gerekiyor burada, pek tabii ki sektörün alt yapısının iyileştirilip, modernize edilmesi ve üyelikle birlikte diğer üye ülkelerin çiftçileri gibi rekabet etme şansına sahip olması gerekiyor.

Gıda güvenliği faslına baktığımızda, burada genel uyum analizi yapılmış vaziyette ancak detaylı bir takım mevzuatlar kapsamında ciddi analize ihtiyacımız var. Birçoğunda değişiklik yapılması gerekiyor mevzuatın. Özellikle çerçeve mevzuatı hakkında, Mustafa bey çok doğru bir noktaya temas etti. Türkiye tarım politikalarını uzun süreden beri uygulayan, değişik destekleme araçları olan, aynı zamanda çok ciddi bir mevzuatı olan bir ülkedir. Belki bizden önce üye olmuş devletler gibi hani sıfırdan başlamak belki çok kolay olabilirdi ama Türkiye sıfırdan başlamıyor, mevcut sistemleri bir şekilde değiştirmesi gerekiyor, dolayısıyla da burada bir takım sıkıntılarla karşılaşması normaldir. Mutlak suretle bu fasılda özel sektörü de ilgilendiren çok ciddi gıda işletmeleri gibi, bunların modernize edilmesi gibi çok ciddi bir takım etkiler mevcut. Hem kamu kurumlarının bütçesine hem de özel sektör bütçesine etkisi çok yüksek olabilecek bir fasıl. Dolayısıyla da bunların mutlak suretle belli bir takvim çerçevesinde götürülmesi gerekiyor. Onun haricinde etkin uygulama için tabii ki müktesebattaki mevzuata uyum sağladığımız zaman bunları etkin bir şekilde uygulamak için bakanlığımızın yeniden yapılandırılması gerekiyor.

Burada kısaca size bundan sonra ne olacak diye açıklamaya çalıştım; genelde Avrupa Komisyonu nerelerde devreye giriyor, Avrupa Konseyi ya da aday ülke nerelerde devreye giriyor gibi

düşüncemiz var. Taslak tarama sonu raporunu Avrupa Komisyonu hazırlıyor, Konsey bunu onaylıyor, dönem başkanına mektubuyla birlikte eğer bir açılış kriteri yoksa aday ülkeye gönderiyor ve tutum belgesini bir şekilde hazırlaması isteniyor. Tutum belgesi Komisyon'a gönderiliyor, Komisyon Avrupa Birliğinin üye devletler adına taslak tutum belgesini oluşturuyor, burada tabii çok fazla sayıda belge gidip gelebilir, Konsey'de yine bunlar AB'nin ortak tutum belgesi bir şekilde oluşturuluyor.

Hükümetler arası konferans denilen mekanizma oldukça kısa süreli bir mekanizma. Bazen faslın açılması kapanması yaklaşık olarak on dakika da sürebilir, mesele o aradaki diğer belgeler bölümü, daha sonrasında ise katılım antlaşması imzalanıyor, hazırlanıyor ve onaya sunuluyor. Burada açılış kriterleri varken ne olur diye bir sorunuz olabilir. Burada ortak tutum belgesi ya da ortak tutum belgesinin hazırlanmasına ilişkin o bölüme biraz gecikmeli başlanıyor. Aday ülke açılış kriterlerini yerine getiriyor, getirdiğini komisyona gönderiyor,

Komisyon bunu bir şekilde Konseye rapor ediyor ve Konsey başlayalım diye bir karar alıyor. Yani süreç biraz daha uzuyor, yani arada maalesef çok daha fazla belge olması gerekiyor.

Mustafa Bey de bahsetti 2000 yılında Türkiye'nin adaylığı tescil edildikten sonra, 1999 yılında 8 tane alt komite kuruldu değişik fasıllarla ilgili olarak, bunların 7. turunu yaptık, 2004 yılından beri de alt komitelerde çok ciddi daha farklı bir çalışma mekanizması oluşturduk.

Alt komite neydi dersanız, alt komite esas olarak ilk oluşturulduğunda tarama müzakerelere başlamadığımız için, bir nevi taramavari bir çalışma yapması öngörülmüş, iki taraf arasında mevzuat farklılıklarının belirlenmesi, geçen sürede kaydedilen ilerlemelerin rapor edilmesi ve belirlenmesi gibi bir takım şeyleri vardı. Fakat bu mekanizmayı ilk başta, daha müzakerelere başlamadığımız için, çok verimli bulmamıştık. Dolayısıyla da 2004 yılından itibaren özellikle de daha farklı bir yapılmaya gittik, çalışma grupları oluşturuyoruz Komisyonla, bunlar çok spesifik konularda çalışma grupları.

Bu çalışma gruplarında örneğin, hayvan kesim teknikleri, bizim İslami usul tekniklerimiz acaba AB mevzuatında öngörülenle uyuyor mu uyumuyor mu, ya da şap hastalığıyla nasıl mücadele

edebiliriz, yada gıda işletmelerini nasıl sınıflandırmamız gerekir gibi çok detaylı bir takım çalışma grupları yapıyoruz. Bu çalışma gruplarının şöyle bir fonksiyonu daha var, önümüzdeki dönemde ne tür mali işbirliği programlarına ne tür projeler sunmalıyız bunları da belirliyoruz.

Esas olarak çalışma grupları 12. fasılla ilgili oldu şu ana kadar. Tarım ve kırsal kalkınma faslıyla ilgili sadece bir defa çalışma grubu toplantısı yaptık. Ama onun haricinde en önemli çalışmaları 12. fasılla ilgili yapmış durumdayız.

12. faslın önemi ne dersanız, 11. fasılda üyelikle birlikte yürürlüğe girecek bütün düzenlemeleri içerir. 12. fasıl üye olsanız da olmasanız da AB ile ticaret yapmak istiyorsanız mutlak suretle uymanız gereken kurallar zeminini oluşturur. Dolayısıyla da 12. fasıl uygulanması hem süreç alan bir fasıldır, hastalıkları bir şekilde kontrol altına almanız gerekiyor, bunu yapmak için de çok ciddi bir zaman ve paraya ihtiyacımız var. Dolayısıyla da 12. faslın özelliği budur.

Artı diyelim ki Türkiye gelecekte üye olmamaya ya da üye olunmaması yönünde bir tasarrufta bulunuldu, ya da onlar da bizi almak istemediler, ticareti en iyi şekilde götürebileceğimiz fasıllardan birisidir. Çünkü AB'nin yeni mevzuatı uyarınca, 3. ülkelerden yaptıkları ticarete o ülkelerin AB mevzuatına eş değer mevzuatlarının ve uygulamasının olmasına bakılır. O yüzden de çok önemlidir. Üye olsak da olmasak da mallarımızı satmak için gerekli bir fasıldır.

Bu açıdan baktığımızda Mustafa Bey de detaylarını vermeye çalışmıştı, şu ana kadar mali işbirliğinden neleri finanse ettik dersanız, gördüğünüz gibi konunun öneminden dolayı ve çalışmaların süreç gerektirmesinden dolayı, esas projeler 12. fasıl altında odaklanmış vaziyette. Burada yaklaşık 65 milyonluk Şah projesinden bahsediyoruz ya da bu sene girecek olan 45 milyon Euroluk hayvanların kimliklendirilmesi gibi bir proje gelecek.

Genel olarak benden istenen bu süreç hakkında bilgiydi, çalışmaları hakkında karşılaşılan sorunlar nedir? Bakanlığın da bir eleştirisini yapmam da beklenmişti. Burada yapacağım şeyler, Tarım Bakanlığı'nda ki arkadaşlar alınmasınlar, sadece Tarım Bakanlığı'na has sorunlar değildir, bütün kamu kuruluşlarının benzer sorunlar yaşadığını görüyoruz. Aynı problemler diğer fasıllarda da ortaya çıkıyor.

Buradaki en önemli problem, motivasyon eksikliğidir. Motivasyon eksikliğinin temel nedeni, sadece Türkiye'den

kaynaklanan bir motivasyon eksikliği de değil, Türkiye AB'ye üye olacak mı? AB Türkiye'yi almaya hazır mı? Ufacık bir sorun bile bu motivasyonu çok ciddi bir şekilde azaltabiliyor. Dolayısıyla da bütün kurumlarda bu motivasyon eksikliği ya da zaman zaman motivasyon da bir takım düşmeler olduğunu görüyoruz.

Tarım Bakanlığı'nda da aynı eksiklikleri aynı sorunları hissediyoruz. AB ile ilişkilere yeterli ilginin verilmemesi bu motivasyon eksikliğiyle de alakalı. Yine söylüyorum burada bahsettiğim sorunların hiç birisi Tarım Bakanlığı'na özel sorunlar değil. Sağlık Bakanlığı'na gitseniz de gene aynı sorunla karşılaşsınız. Sanayi Bakanlığı'nda da aynı problem var ya da hangi kurumu ele alırsanız. Hepsinde benzer problemler var. Dolayısıyla da bazen bazı konulara o kadar çok önem veriliyor ki normal şartlarda AB ile ilgili, örneğin şöyle bir örnek verebilirim size, çalışma grupları oluşturuyoruz, çalışma gruplarına ilgili personelin katılmaması ya da katılımında bir takım sıkıntılar olması gibi sorunlarla karşılaşabiliyoruz.

Çalışma grupları oldukça fonksiyonel gruplar bizde, tarım alanında bahsediyorum. Belli bir konuyu tartışmak üzere adam yoksa orada, o konuyu ele alamıyorsunuz, dolayısıyla da konuyu da çözümlenemiyorsunuz. Buna benzer sıkıntılar olabiliyor. Ama bu diğer bakanlıklarda da aynı şekilde.

Diğer meselemiz dil bilen elemanların eksikliği ve mevzuatın tercümesinin olmaması. Her gün değişen bir AB mevzuatıyla karşılaşıyoruz. Dolayısıyla da böyle bir sıkıntımız var.

Diğer önemli bir sorun burada dili olan, konuyu bilen ve de hukuk bilgisi olan hukukçular bir araya gelip de hiçbir kurumda ortak bir çalışma sergileyemiyorlar. Buradaki sıkıntı, Tarım Bakanlığı'nda da aynı sıkıntı yaşanıyor, size Tarım Bakanlığı dışında başka bir kurumdan da örnek verebilirim, örneğin bize gelmiş bir mevzuat taslağı var şu anda. Tarama toplantılarına katılmış bir sürü insan olmasına rağmen, taslağı hazırlayan kişiler farklı, hukukçular farklı. Taramada dendiğinin aksine, yapılması gereken bir çalışma var tam aksi bir mevzuat hazırlanıyor. Bu örneği özellikle vermek istedim çünkü diğer kurumlarda da aynı şekilde. 3-4 kişi bir toplantıya katılıyor, o toplantıya katılanların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmadan başka birileri bir mevzuat hazırlıyor. Buna benzer sıkıntılar Tarım Bakanlığı'nda da var. Diğer kurumlarda da oldukça yaygın bir biçimde karşımıza çıkıyor.

Tarım Bakanlığı tabii çok büyük bir Bakanlık. Burada benzer çalışmalar yapan genel müdürlükler var konuları itibariyle ya da gelen müdürlüklerde belli birimler var. Bu birimler arasında koordinasyon eksikliği var. Örneğin siz bir gıda konusunu ele alıyorsanız, gıda konusunda Tarım Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü içerisinde birden fazla daire başkanlığı bu konuda görevli ve aralarında etkin koordinasyonda bir takım sıkıntılar olabiliyor. Bu dediğim gibi sadece Tarım Bakanlığı için değil, diğer kurumlar için de geçerli.

Birimler arasında bazen yetki çatışması olabiliyor. Örnek olarak vermek gerekirse, TÜGEM’de de su yetiştiriciliğine ilişkin destek veriliyor. Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü’nde de örneğin Su İdaresi Başkanlığı var. Kimin yetkisi nerede başlıyor nerede bitiyor bunlar nasıl derlenir toparlanır, bu tür belgelerin, bilgilerin toplanmasında ya da çalışmaların yapılmasında bir takım sıkıntılar yaşanabiliyor.

Zaman zaman tarım sektöründe ya da diğer sektörlerde mevzuat uyum ya da müzakerelerden doğrudan etkilenebilecek bir kesim var. Bunu sanayi ile ilgili konularda mesela malların serbest dolaşımında diyebilirsiniz ki arabalar konusunda otomotiv sektörü çok etkilenecek, çalışmalar içinde yer alması gerekiyor diyebilirsiniz. Burada tabii ki tarım faslında tarımla ilgili konularda ilgili taraflar çok fazla. Bunlar çok da iyi organize olmamış durumdadır. Bunlarla iletişimde bir takım sorunlar olabiliyor. Bu Tarım Bakanlığı’nın suçu değil, sektörün kendi yapısıyla ilgili.

Dolayısıyla da Tarım Bakanlığı’nın sorunlu olduğu başlıklar itibariyle de çiftçi ya da diğer sektör kuruluşları üreticiler, özel sektör ve gıda üreticilerinden bahsediyorum, bunlar arasında diyalogda bir takım problemler olabiliyor.

Genelde Türkiye’de böyle bir diyalog eksikliği vardır. Tarım Bakanlığı’na da has bir sorun değil bu. Dolayısıyla da bunların mutlak suretle karşılıklı bir araya gelip birbirimizi suçlamadan daha doğrusu maksimum nasıl biz organize edebiliriz bu katılım sürecini nasıl başarıya ulaştırabiliriz, sektörümüzü en iyi biçimde nasıl üyeliğe taşıyabiliriz bunların tartışmasının yapılması gerekiyor. Bunun için de çok iyi bir diyalog ortamının kurulması gerekiyor.

Kısaca benim bahsedeceklerim bu kadar. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Biz de teşekkür ediyoruz bu değerli bilgiler için. Bir bombardıman değil mi, girdiğinizde işin içinde. Nedir bu diye? Özellikle son konuşmacı bize Ortak Tarım Politikasının çerçevesini çizdi.

Yani biz bu işe katıldığımız da Ortak Tarım Politikası dediğimiz şeyin bir çerçeve olduğunu, onun içine kendi politikamızı nasıl oturtacağımız ayrı bir konu, ama bu çerçevenin çevirisi de kurumsallaşma olarak karşımıza çıkıyor. Belli bir yönetmelikler, yasalar, olmayan bazı kurumlar IPARD, bir takım kurumlar kuracağız, bunların hepsi Ortak Tarım Politikası oluyor. Bir de onun içine biz o 27 ülkeyle nasıl birlikte hareket edeceğiz yahut kendimize nasıl bir yer bulacağız orada. Aynı olmamız gerekmiyor.

Ortak Tarım Politikasının Kuzey ülkelerini ve güney ülkelerini etkileyişi yahut yararı daima farklı olmuştur. Kuzey biraz daha fazla yararlanmıştır. Fransa daima daha çok yararlanmıştır. Birilerini onların yararını ödemiştir. Ortak Tarım Politikası hiçbir zaman çok birleştirici bir politika da olmamıştır, bir rekabet alanıdır ülkeler arasında. Ama işi Tarım Bakanlığı'na getirecek olursak, benim gördüğüm gene satır aralarından okuduğum konuşmacılara, bilinen bir konuyu farklı ifade etmeye çalışacağım.

Bu müzakere süreci Tarım Bakanlığı'nın önemini arttırmıştır. Türkiye'de tarım en az dört bakanlığın tekelinde gibiydi. Halen şu an aramızda yok ama Sanayi Bakanlığı son derece önemlidir tarım politikaları ve tarım konusunda. Sağlık Bakanlığı sağlık, gıda, beslenme açısından, gıda güvenliği gibi konularda daima önemli bir Bakanlık olmuştur. Diğer bakanlıkların içine de girmiştir, yani tarım çok önemli bir ekonomik sektör ama çok yayılmış karar vericiler olarak.

Bu müzakere süreci tarım konusunda Tarım Bakanlığı'nı öne çıkarıyor. Çünkü Avrupa Birliği'ne giderek benzediğimiz için, bu konuyu daha çok sahiplenmesi isteniyor ve böyle bir transformasyon da oluyor, bunu da dikkate almak gerekiyor. Yani, aynen Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına uyması gerektiği gibi Tarım Bakanlığı'nın da

* Panel Başkanı

kendini yeniden yapılandırması gerekiyor. Her kurumun kendini yapılandırması zor bir şey, değişmek çok zor bir şeydir. Herkes için zordur. En zor zamanımız değiştiğimiz değil mi, Ergenlik çağlarımız en zor zamanlarımızdır. Değişmek çok zordur. Yani bu kolay değil. İnsanları bu yeni işleri yapacak şekilde yetiştirmek gerçekten güç ama bir şey daha söyleyebiliriz; iki grubun da dışında yani Avrupa Birliği'nin de Türkiye'nin de dışındaki bir gelişme, bizi aynı yöne yöneltti. Buna olumlu bakalım.

Dünya Ticaret Örgütü başka türlü belki başaramayacağımız bir şeyi sağladı bize. Tarım politikalarımıza daha da dış bir çerçeve koyarak, bunun içinde hareket edeceksiniz diyerek, bizleri aynı tutarlı yöne, olsa da olmasa da aynı yöne gitmek zorundayız. Bu olumlu bir gelişme, ileri doğru bu çizgiyi görmemizde ben yarar olduğunu düşünüyorum.

Gene dinlediklerimden sonuç olarak çıkaracağım şey şu, Ortak Tarım Politikasının gelişme sürecinde, ortaklık boyutu zayıflamış durumda.

Söyle vurgulayalım, buna Ortak Tarım Politikası denmesinde ki, o "Ortak" kavramını en çok gerekçeleyen şey, ortak fiyat desteği idi. Yani fiyatlar ortak belirleniyordu. İki düzeyde ortak belirleniyordu; bir, destek fiyatları; ikincisi, ortak gümrük tarifesi, ithalat fiyatları.

Şimdi içerde bu destek fiyatı kalmadı belirtildiği gibi. Bu ortaklığı büyük ölçüde zayıflattı. Size bu gelir desteği olarak veriliyor, siz ne isterseniz onu üretirsiniz. Aslında gelir desteği üretimi desteklemiyor demek doğru değil. Ne üretirse üretsin destekleniyor. Belirli bir ürün desteklenmiyor. Yoksa çiftçilerin gelir desteklerinin büyük bir kısmını üretime harcadıkları çeşitli şekillerle, ölçümlerle, anketlerle şuradan buradan biliniyor ama belli bir ürüne yöneltme yok, bu önemli bir şey. Ama bu bence vurgulanması gereken destek kısmı değil de, Ortak Tarım Politikasının bu "ortak" kısmı zayıfladı.

Siz belirli bir şekilde destekleneceksiniz, uyanız gereken kurallar var. Bu çerçeve içinde daha kendi başınıza ne yapmak istediğinizi bilmeniz ve ileri dönük bakmanız lazım. Buna bakarken de şöyle düşüneceksiniz. Benim için en iyi olup da diğer 26 ülkenin 27 ülkenin kabul edeceği politika değişikliği nedir diye. Bu çok zor bir şey. Mutlaka koalisyonlar kurmanız gereken, kendinize bir tür koalisyonlar kurmanız gereken ve çabalayarak elde edebileceğiniz bir

şey. Bu bakımdan da sürekli alarm haline duracaksınız. Her gün bu konuda yeni fikir geliştirmek zorunda olabilirsiniz.

Bu anlamda, yani bu neyi zorlaştırdı? Ortak Tarım Politikasının çerçevesinin kuralları belli. Az çok belli, yüzde yüz değil ama az çok belli, bunlara uyabilirsiniz. Belirtmeye çalıştığım diğer kısmı ise her gün çalışmanız gereken bir konu, onun reçetesi yok. Önünüzde neye uyacağınızı söylemiyor size. Şimdi bu süreç içinde, daha az dile getirilen tutarsızlıklar var. Bu tutarsızlıkların da gene en belirlediği nokta Dünya Ticaret Örgütü müzakereleri oldu. Tamamlanan değil, ikinci tur müzakereler durdu şimdi, doğal müzakereler diyoruz biz buna. Bu müzakereler sırasında Türkiye, kesinlikle AB yanında yer almadı. Çok açık bir şekilde “ben G33’lerle beraberim” diye ilan etti. Mesela son derece büyük bir tutarsızlık bana göre, akademisyen olarak söylüyorum bunu, “ben bu çerçeve içinde AB’nin de şöyle yapmasını istiyorum” diyerek, farklı bir şey söyleyebilirdi.

Ortak Tarım Politikası da bu yönde değişmeli, onun için DTÖ kuralları buna göre olmalı diye çok kısa vadeli bir düşünceyle, hâlbuki konu çok uzun vadeli bir bakış açısı. Çeşitli aşamalarda istisnalardan nasıl yararlanabilirimi öne çıkaran bir görüşü destekledi.

Ben AB’yi uzaktan izliyorum ama gibi bir şekilde, mesela bence bu bir tutarsızlık. AB tarafından bir tutarsızlık istiyorsanız, onlarda bize tarım konusunda kalıcı istisnalar sunmaya çalışıyorlar. Bu belirgin çerçevenin yanında, tarımdan çıkabilecek nüfusun göç kontrolü gibi mesela, tarımla ilgili bazı kalıcı istisnaları dayatmaya çalışıyorlar. Yani iki tarafta sanıldığı kadar çok belirgin kurallar üzerinden giderek ve her gündemi belli adım adım yerine getirilecek bir iş üzerinde uğraşılıyor gibi de davranmıyorlar. Tartışmalı yani penaltılık durumları olan bir pozisyonumuz var. Ama bu konuların tekrardan DOHA Kalkınma Zirvesi’nde gündeme gelme ihtimali var. Bu DOHA anlaşmaya ulaşamadığı için durduruldu. Herhangi bir gün yeniden masa üzerine gelebilir.

Burada Türkiye’nin yeniden nasıl bir taraf belirleyeceği ne yapacağı son derece önemli. İzleyebilirsiniz diye söylüyorum. Tekrar gider ben G33 dersem, yani bir şeyler yapıyor ama çok da samimi olarak o tarafa yönelmediğinin, hala yahut o cesaretini toparlayamadığının, kendini korumak için, şu anda tehdit altında hissettiği için kendini, ama onlar da kesin net bir garanti vermiyor, bu tür şeylere bakarak ilerde gelişmeleri izleyebilirsiniz.

Bir şey daha belirtebiliriz, bu işe perspektif olarak baktığınızda başka sektörler, şunlar bunlar diyoruz, dış ticaretle ölçecek olursanız bütün sorunlarına rağmen en başarılı olduğumuz fazla veren tek sektörümüz tarım.

AB ile olan bütün ilişkilerimizde, bütün eleştirilerimize, ne aklınıza geliyorsa söylenmesine rağmen dış ticaret fazlası verdiğimiz tek sektör tarım. Çok böbürlenmeyim bir ürün yüzünden, fındık. Yani fındığı çekin, çöküyor o da. Ama olsun önemli bir şey, bu şöyle bir işaret olarak düşünülebilir, eğer AB'nin destekleme sistemi ve derecesi bizden daha yüksekse, ortaklık durumunda ilerde daha kötü olmamız için ancak ilerde çok büyük yanlışlar yapmamız gerekir. Yani normal koşullarda madem fazla veriyoruz, daha iyi koşullarda bunu bir tek geliştirebiliriz şeklinde bakabilirdik. Bir iyimserlik durumu olabilirdi. Garantisi yok söylediğimin, ama tarımı da çok fazla hırpalamanın gereği yok. Bir bakıma objektif bir ölçüyle, en başarılı sektör olarak da değerlendirilebilirdi.

Sizleri neler ilgilendiriyor, ilerde ne olacak? Ben hepinize söyleyeyim gıda harcamalarınız artacak. Bu ne Ortak Tarım Politikasıyla ilgili ne uyumumuzla ilgili. Bu belirtildi, bu petrol fiyatlarının artması ve o denli artması ki, artık tarımsal üretimin bir kısmının yakıtı dönüştürülmesinden kaynaklanan bir şey.

Bizim kendi ülkemizden değil, böyle bir şansımız olduğunu kısa vadede de sanmıyorum, ama kaynağın geldiği en önemli yer Amerika Birleşik Devletleri daha sonra diğer ülkeler. Sırasıyla Amerika, mısır ürünü üzerinden onlar etanol üretiyorlar mısırdan. Ama Brezilya şeker kamışı yani şeker fiyatlarını belirliyor. ABD bio yakıtı da çok yöneldiği için yağlı tohumlara yönelmiş durumda. Bunlar yakıtı dönüştürüldükçe, burada şöyle bir eleştirel bir şey söyleyeyim, bunların üretimi için harcanan enerjiden daha az enerji üretiyorlar. Bu durumda ticari olmaları gerçek anlamda mümkün değil ama psikolojik olarak başlamak, bu gelişirse teknolojisi gelişir diye büyük bir kısmı destek olmak üzere başlatılmış ama petrol fiyatları arttıkça benim bu eleştiri yetersiz kılacak bir gelişme olduğunu da işaret etmiştir. Bu sürecin gıda fiyatlarını bir daha ekleme yapalım yem fiyatlarını artı giyim fiyatlarını hepsini yukarı çekeceğini söyleyebiliriz.

Bu fiyat yükselmesi bizim AB ile olan ilişkilerimizi nasıl etkiler?

Biz AB'ye girdiğimizde son çalışmalarda ithalatımızın çok aratacağını düşünüyorduk. Eğer fiyatlar çok artarsa o kadar

tüketemezsiniz, yani ithalatınız azalır. Yani korkulacak kadar büyük ithalat kaybı olmayacak. İkinci bir şey vardı, Türkiye'deki fiyatlar AB fiyatlarının üzerinde seyrediyordu son birkaç yıldır. Şimdi bu fiyatlar eşitlenmeye doğru yaklaştı.

İleri doğru bunu nasıl değerlendirirsiniz yahut izleyebilirsiniz?

Fiyatlar bir süre daha yükselip büyük bir ihtimalle düşüş gösterecek. Hiçbir zaman eski seviyesine düşmeyecek. Ama bu yükselti, ilk eriştikten sonra tepeye düştüğü nokta eskiden yüksek olacak. Ama bir kere daha düşecek. Türkiye'nin bir şekilde bu fiyat düşüşünü takip edebilmesi lazım. Yani fiyatlarını gene AB'den yüksekte tutarsa, bu iki ülkenin uyumu açısından, tarımları açısından en büyük sorun kaynağı olacaktır. Eğer biz AB'ye girerken üreticilerimize daha düşük fiyat verecek olursak, bunun ne türlü bir hoşnutsuzluk yaratacağını, sorun yaratacağını tartışmaya gerek yok. Yani biz bir fırsat yakaladık, yani bir sorun gene dünyadaki bir gelişmeyle çözüldü. Bunu akıllıca takip edersek, bence bu fırsatı iyi değerlendirmiş oluruz.

Benden evvel de belirtildi, ben de gene tekrarlayayım. Tarım çok büyük bir sektör. Yani 500 tane uzman getirsek her birinin konuşacak, söyleyecek çok şeyi vardır. Ama hepimizin hem süresi kısıtlı hem tahammülü dinlemek için.

Onun için ben burada sunuşları sonlandırıyorum. Ama en sonda sizlere söz vermek istiyorum. Ama sizleri de bir kişi olarak düşünüyorum. Sorularınız varsa bunları bize yöneltebilirsiniz, kime yönelttiğinizi net olarak söyleyin. Lütfen soru sorun seviniriz. Buyurun.

SORU-CEVAP

Soru: Şunu sormak istiyorum, şimdi katılım öncesi yardımı gördük, rakamları gösterdiniz. Mustafa Bey'e soruyorum, yardım anlaşıldığı kadarıyla yani 2013'e kadar Türkiye'nin kırsal yapısının AB'ye uyması için yeterli para gibi gözüküyor. Anlaşılan bakanlık, doğrudan gelir desteğini kaldırırsa başka finansal kaynakları aktaracak mı? Daha henüz açıklanmadı ama ilerde bir Ajansın kullanacağı kaynak sadece AB'den gelenlere değil, başka kaynaklarla da güçlendirilecek mi? Ve sizce ajansın çalışmaları ve de plan uyum için ne kadar başarılı olur?

Cevap: Dr. Mustafa EMİR*

Şimdi bunlar, ne diyeyim hiç yoktan iyidir denilebilecek olan şeyler. Yani bu Avrupa Birliği'nin verdiği kaynaklarla yani Türkiye'nin kırsal kalkınmasının sağlanması ya da o ülkelerin seviyesine ulaştırılması gibi bir durum tabî ki söz konusu değil. Sektörün kendi dinamikleri sağlayacak bu gelişmeyi. Bu para bu projeler tetiktir. Yani bir süreci başlatıyor. Şimdi dedik ki 50'lerde, şimdi 20 ilde önce sonra daha 44 ilde ve daha sonra da Türkiye'nin tamamına teşmil edilecektir, şeklinde Avrupa Birliği'nin bir dönem boyunca yani uzunca bir dönem boyunca vereceği 1 milyar dolardan çok az bir para olan, kabaca 800 milyon Euro'luk yardım bunu sağlamaya yetmez, Bakanlık bütçesinden aktarılan kaynak aktarımı da yetmez. Ama toplumun ve sektörün kendi iç dinamiği bunu sağlayabilir. Kaldı ki bunlar biliyorsunuz çok rölatif kavramlar. Avrupa Birliği'nde bile öyle.

Yani kalkınmadan neyi kastediyorsunuz? Sizin için ölçü nedir? Varmak istediğiniz yer neresidir? Bunlar son derece oynak kavramlar.

Dolayısıyla bu sektörün kendi iç dinamiği. Ama bunlar bir katalizör. Başlatıcıdır. Ben bu konuyu çok uzunca düşünmüş ve bu konuda hazır değilim ama genel olarak bunlar böyle.

Başka soru yoksa hocam bir konuya değinmek istiyorum, G33'te Türkiye'nin birlikte hareket etmesi tutarsızlıktır dediniz. İlk defa ben Türkiye'ye döndüğümden beri, bu konuya bir atıf yapıyor. Bu işin mimarı da, suçlusu da eğer ortada bir başarısı varsa bunun sebebi benim. Çünkü Dış İşleri Bakanlığı'nda Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda buna zorlayan benim.

Şöyle, müzakere 3 başlıkta devam ediyor biliyorsunuz. Pazara giriş, iç desteklemeler, ihracat sübvansiyonları. G33'ün konusu sadece pazara giriş konusundaki 50 alt başlıktan 3'ü ile ilgili. Daha doğrusu 2'si ile ilgili. Bir, özel ürünler; bir de tarımsal korunma mekanizması. Geriye kalan yüzlerce alt başlık G33'ün ilgi alanı dışında.

Dolayısıyla bir müzakere grubu değil. G33 çok özel bir grup. İki konu üzerinde yoğunlaşmış, bu da nedir bazı ürünler için, gıda güvenliği için, kırsal kalkınma için, geçim düzeyi güvenliği için ben bu konularda tarife indirimine gidemem, bu ürünleri dışa karşı

* Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanı

korumak zorundayım diyoruz. Bu ürünler her ülkeye göre değişebiliyor.

Bir diğer konu da ihracat desteği almış, iş üretim desteği almış, bu kaynaklara sahip ülkelerin tarımsal ürünleri sınırlarından girip benim iş üretimi dengemi bozmasın, kırsal kalkınmamı, gıda güvenliğimi sekteye uğratmasın diye belirli bir korunma mekanizmasına ihtiyacım var diyor. Yani iki konu, dolayısıyla bu gerçek anlamda bir olay gibi, AB gibi, ABD gibi ya da G20 gibi ya da Afrika grubu bir müzakere grubu değil. Dolayısıyla müzakerelerin tüm alanlarında ilgili bir grup değil. Onun için zaten biz bu grubun üyesi olduk. Diğer konularda da Avrupa Birliği ile sürekli görüştük. Yani böyle kurumsallaşmış bir mekanizma olmamakla beraber, mesela onların hassas ürünler konusu var Avrupa Birliği'nin. Hassas ürünler konusunda G33'ün ortak iradesine rağmen biz Avrupa Birliği'ni destekledik. Niye?

Bir, ilişkileri sürekli sıcak tutmak, iki hassas ürünlere bizim de ihtiyacımız var ayrıca. Üç biraz önce ifade ettiğim “non-trade concern” konusunda Avrupa Birliği'ni destekledik. Benim orada yaptığım konuşmaların detayları DTÖ' nün kayıtlarında var. Gerek sesli olarak, gerekse yazılı olarak. Bu zaten üye ülkelerin temsilcileri başta büyük elçileri ve beraberindeki heyet olmak üzere her ülkenin hangi konu üzerinde ne söylediğini kayıt altına alıyor. Bunlar belli olan şeyler. Dolayısıyla hocam bu durum çok sınırlı yani G33'ün isteği. Onun için üyesi olduk, onun için de politik bir karar gerekmedi Türkiye'de.

Bir diğer konu, şimdi bu tarım anlaşması, DOHA müzakereleri devam ediyor. Yani her ne kadar böyle Genel Konsey düzeyinde de devam etmiyorsa da Green Room çalışma grupları toplantıları şeklinde devam ediyor. Önümüzdeki ayın sonunda muhtemelen bir Bakanlar Konferansı olacak.

Bu Bakanlar Konferansında da bu zamana kadar olan gelişmeler kabul edilecek. Şimdi ortaya çıkacak olan anlaşmanın bir uygulama dönemi olacak. O uygulama dönemi muhtemelen 2008 sonundan 2015 yılına kadar bir uygulama dönemi olacak. Dolayısıyla Avrupa Birliği ile beraber hareket etmemizin ulusal çıkarlarımız açısından bir mecburiyet zorunluluğu yok. Ama bir sıcaklık olsun, bir sıcak ilişkiler olsun, ilişkiler devam etsin bunlar bir iyi niyet objesi olarak görülecekse, bu tabii ki karşılıklı olacak.

Benim ulusal çıkarlarım şu yönde, bu tarihe kadar, Avrupa Birliği'ninki bu yönde şu tarihe kadar. Bu Avrupa Birliği tarafından da gayet anlaşılabilir bir durum. Önce politik düzeyde bunun niye böyle olduğu eleştiriliyordu. Daha sonra Bakanlar Konferansı hazırlıkları sırasında, baş müzakerecileriyle yaptığımız toplantılarda görüşmelerde konu anlaşıldı. Bizim Dış İşleri Bakanlığı da konuyu anlamada zorlanıyordu. Niye biz üyelik varken ayrı yollara gidiyoruz diye. Çünkü bu belirli bir dönemi kapsıyor. O dönemin sonunda yine yollar birleşir. Ama öbür taraftan uygulama dönemi dediğimiz şeyler birden gelip geçer.

Toplumun son derece uyanık ayakta buna hazır olması, mekanizmalarını, kurumlarını ona göre oluşturması, şartların değişmesi ve gelişmesi durumunda bunları hemen devreye sokabilmesi son derece önemli o bakımdan hocama tamamen katılıyorum ve öyle bir kaygı varsa tabî ki o kaygıyı ben de paylaşıyorum.

Ben cevap vermeyeceğim. Çok kısa teknik bir şey söyleyeceğim size. Sadece hatırlamanız için.

Dünya Ticaret Örgütü hangi anlaşmayı yaparsa yapsın kendinize sizin koruma olanakları bırakıyor size. AB'ye üye olduğunuz an 27 ülkeye karşı hiçbir korumanız kalmayacak. Sıfır koruma, hiçbir hassas ürün yok, hiçbir şey yok. Yani onlar size gümrüklerini serbest herhangi bir şey satabilirler. Şimdi siz AB'yi hedeflemişseniz ve buraya doğru yöneliyorsanız ve bunda çok samimiyseniz, bunu da en kısa zamanda yapmak istiyorsanız, gerisini siz düşünün. Yani kendi değerlendirmenizi yapabilirsiniz.

Peki, başka soru da yok sanırım.

Katıldığınız ve bizleri dinlediğiniz için sizlere çok çok teşekkür ediyoruz.

İyi günler diliyorum efendim.

* Panel Başkanı